

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/oun-upa/86614,Archiwum-Senyka-na-tropie-zaginionych-dokumentow.html>

Ulica w Pradze, 1930 r.

ARTYKUŁ

Archiwum Senyka - na tropie zaginionych dokumentów

OKRES HISTORYCZNY

(1922-1939) II Rzeczpospolita

Autor: MAGDALENA GIBIEC 28.09.2021

Archiwum Senyka znalezione przez wywiad ČSR w 1933 r. i przekazane polskim władzom, wykorzystano zbyt późno, by zapobiec zabójstwu Bronisława Pierackiego, dało ono jednak podstawy do sformułowania aktu oskarżenia

przeciw Stepanowi Banderze i innym członkom OUN zaangażowanym w antypolską działalność.

Kopia Archiwum Senyka, odnaleziona po kilkudziesięciu latach we Lwowie, składa się z ponad 700 listów wymienianych pomiędzy członkami Zarządu OUN na emigracji.

Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów

Po przegranych przez Ukraińców po I wojnie światowej zmaganiach o własne państwo ukształtowały się dwie drogi ewolucji ukraińskiego ruchu narodowego: legalna, oparta na rozwoju życia społeczno-kulturowego, gospodarczego i politycznego w ramach obowiązującego prawa oraz nielegalna, której zwolennicy zdecydowali się na kontynuację walk o niepodległość i zjednoczenie ziem zamieszkiwanych przez Ukraińców wszelkimi dostępnymi metodami. Ukraiński ruch nacjonalistyczny przeszedł długą drogę, aby w 1929 roku doprowadzić do powołania Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów (OUN) z Jewhenem Konowalcem na czele. Mimo iż celem tej organizacji było prowadzenie walki ze wszystkimi „okupantami” ziem ukraińskich, ostrze jej działalności było skierowane przede wszystkim przeciw II Rzeczypospolitej.

Jedną z najbardziej spektakularnych akcji OUN w okresie międzywojennym było dokonane w 1934 r. zabójstwo ministra spraw wewnętrznych Bronisława Pierackiego. Aby odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób mord ten był powiązany z Archiwum Senyka, należy się cofnąć o kilka miesięcy.

**Pierwsza strona Kuriera
Bydgoskiego z 17 czerwca 1934 r.**

**Minister spraw wewnętrznych
Bronisław Pieracki w gabinecie
pracy (NAC)**

**Uroczystości pogrzebowe
ministra spraw wewnętrznych
Bronisława Pierackiego w
Warszawie. Nabożeństwo żałobne
w kościele św. Krzyża. 18 czerwca
1934. Ze zbiorów Narodowego
Archiwum Cyfrowego**

Niewykorzystany materiał

Jesienią 1933 roku, dzięki współpracy wywiadów Polski i Czechosłowacji, policja dokonała rewizji i aresztowań w domach ośmiu najważniejszych działaczy OUN zamieszkałych w Pradze. Pretekstem do tego miały stać się silne dowody dostarczone przez mjr. Jerzego Krzymowskiego „Olafa” dotyczące współpracy OUN z niemieckim wywiadem (Abwehra). Życzliwie nastawiony do Polaków mjr Josef Bartik, kierownik czechosłowackiego wywiadu, pozytywnie zareagował na prośbę polskich kolegów. To głównie w domu Omeliana Senyka, jednego

z najbliższych współpracowników Jewhena Konowalca, znaleziono większość materiałów, stąd umownie nazwano je Archiwum Senyka. W siedzibie polskiego wywiadu sporządzono dwie fotokopie, a oryginały oddano stronie czechosłowackiej. Członkowie Oddziału II Sztabu Głównego po pobieżnym zapoznaniu się z materiałem uznali, że nie ma on dla nich większej wartości, gdyż poszukiwali wyłącznie informacji dotyczących powiązań z III Rzeszą i przekazali dokumenty do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Tam zlecono przetłumaczenie ich na język polski i w formie maszynopisu przekazano je sędziemu śledczemu do spraw szczególnego znaczenia Teodorowi Wituńskiemu, który został wybrany do poprowadzenia śledztwa przeciwko OUN, już po zabójstwie ministra Pierackiego.

Jery „Bajka” Krzymowski (1894 -1969) - major Wojska Polskiego, oficer wywiadu. Fot. NAC

Jedna z ulic stolicy Czechosłowacji w marcu 1933 r. Budynek, w którym odbywały się Międzynarodowe Targi Praskie. Fot. NAC

Znaczenie Archiwum

Mimo powszechnie krążącej opinii dla sporządzenia samego aktu oskarżenia przeciwko Stepanowi Banderze oraz innym członkom OUN Archiwum Senyka okazało się raczej pomocnicze, jako że informacje dotyczące planowanego zabójstwa były tam znikome, a większość szczegółów udało się odkryć w toku śledztwa. Gdyby jednak zapoznano się wcześniej z archiwum, przygotowania do zabójstwa mogłyby zostać wykryte przed czasem. Informacje tam zawarte pozwoliły jednak połączyć wiele faktów, uzupełnić luki, a także przyjrzeć się od wewnątrz funkcjonowaniu organizacji, jej finansowaniu i powiązaniom ze strukturami krajowymi. Jedną z większych sensacji były dowody na współpracę OUN z sąsiadami Polski – Czechosłowacją oraz Litwą. Niezwykle istotny był także wymiar propagandowy, wpływający na morale w strukturach OUN. Listy te były kolejnym pretekstem na drodze do podziału wśród członków organizacji, który z całą siłą rozwinął się w trakcie II wojny światowej, skutkując rozłamem na OUN-M (pod dowództwem Andrija Melnyka oraz OUN-B (Stepana Bandery).

Jewhen Konowalec w towarzystwie rodziny i współpracowników, 1927 rok (pierwszy od lewej stoi Jewhen Konowalec, natomiast trzeci od prawej stoi Omelian Senyk)

Relacja prasowa z rozpoczęcia procesu w sprawie zabójstwa Bronisława Pierackiego

Odnaleziona kopia

Archiwum Senyka należy do zbioru dokumentów, które dzięki swojej roli w procesie sądowym dotyczącym zabójstwa ministra spraw wewnętrznych Bronisława Pierackiego, a także drodze, jaką przeszło z Czechosłowacji do II Rzeczypospolitej, wciąż stanowi źródło hipotez oraz zainteresowań badaczy. Niedostępna dotychczas, a spodziewana zawartość mogąca odsłonić nieznaną kulisy funkcjonowania OUN wzmagała ciekawość nie tylko historyków, ale także osób, które były uczestnikami lub naocznymi świadkami wydarzeń z lat 30. XX wieku. Dotychczas uważano, że oryginały Archiwum Senyka zostały spalone przez członków OUN najpóźniej w 1939 roku, a wszystkie kopie zaginęły podczas II wojny światowej. Autorce niniejszego tekstu udało się jednak odnaleźć, zachowaną w nienaruszonym stanie, jedną z kopii Archiwum Senyka w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie. Kopia ta składa się z ponad 700 załączników. Każdy załącznik został przetłumaczony na język polski oraz przepisany na maszynie na potrzeby procesu sądowego. W skład zbioru wchodzi przede wszystkim listy, jednak także kilka innych dokumentów, takich jak rachunki, instrukcje oraz statuty. Największą wartość, z dzisiejszego punktu widzenia, przedstawia korespondencja wymieniana między najważniejszymi członkami OUN przebywającymi na emigracji.

COFNIJ SIĘ